

VAN HET BESTUUR

Beste adoptievrienden, -vriendinnen, boeren en boerinnen,

Dit is de 50^e nieuwsbrief van de stichting Koevoet! De allereerste nieuwsbrief verscheen in mei 2001. Dat nummer opende met de mededeling dat inmiddels meer dan 3.000 burgers een steentje bij wilden dragen door een koe te adopteren. Dat was ten tijde van de MKZ-crisis, toen de tv-beelden en radioverslagen over de ruiming grote indruk op iedereen maakten. Gelukkig heeft zo'n hevige uitbraak van ziekte bij koeien zich in de jaren daarna niet meer voorgedaan.

Inmiddels is het herfst 2013. Als bestuur kijken we niet alleen achteruit, maar ook vooruit. Op dit moment zijn we bezig met de ontwikkeling van een koe-cadeaubon. Een cadeau dat na een

jaar kan worden omgezet in een adoptie voor nóg meer jaren plezier. We weten het, het lijkt wat vroeg, maar is het geen leuk idee om iemand een adoptiekoe cadeau te doen met de feestdagen? Of voor het markeren van een huwelijk, geboorte of verjaardag? Ons lijkt een adoptiekoe of -kalf een prachtig en origineel cadeau. Wij houden u op de hoogte van deze ontwikkeling.

We wensen u een mooie herfst toe en veel leesplezier met deze vijftigste editie van de nieuwsbrief.

Namens het bestuur,

Olga Schmidt

Koeien en Kunst

Dansen met gehoornde dames

Wat gebeurt er als je stopt met antibiotica? Als je zelfs de koeien helemaal niet meer vaccineert? Jan Dirk en Irene van de Voort vroegen zich dat als boerenstel ook af. Hun zoektocht naar een oorspronkelijke kringloop is vastgelegd in een 54 minuten durende documentaire. De film ging op 24 maart 2013 in première op het Food Film Festival en werd daar door het publiek beoordeeld met een 4,8 op een schaal van 5. Op het filmfestival Film by the Sea eindigde de film in de publieks-top 10 als enige documentaire tussen de speelfilms.

Vertoningen

-zo 3 november 2013 om 16.30, <http://www.kasteelgroeneveld.nl/>
 -wo 13 november 2013 om 19.30 uur, Hengelo reserveren: terbekke@cistron.nl
 -wo 27 november 2013 om 19.30 uur, Velp info: ["De Sprang"](http://www.de-sprang.nl)

Trailer

<http://vimeo.com/user2814672/wwwdancingwithhornedladiescom>

Twitter

Boerderij Hazenveld
 @HazenveldPiet

En ja hoor. Er wordt goed gepompt rond #Kockengen en boer Piet heeft vanmorgen de koeien weer de wei in gebracht. Er staat nog zoveel gras!

1:41 PM - 19 Oct 2013

1 RETWEET

KOEIEN LANGER IN DE WEI

Het is een opmerkelijk tafereel, zo midden in de herfst. Blauwe lucht, groene weilanden en bomen die nog geen blad hebben laten vallen, in de Krimpenerwaard.

... één koe met zes poten. Terwijl het kwik vandaag boven de 20 graden uitstijgt, zullen de koeien wederom genieten in de wei.

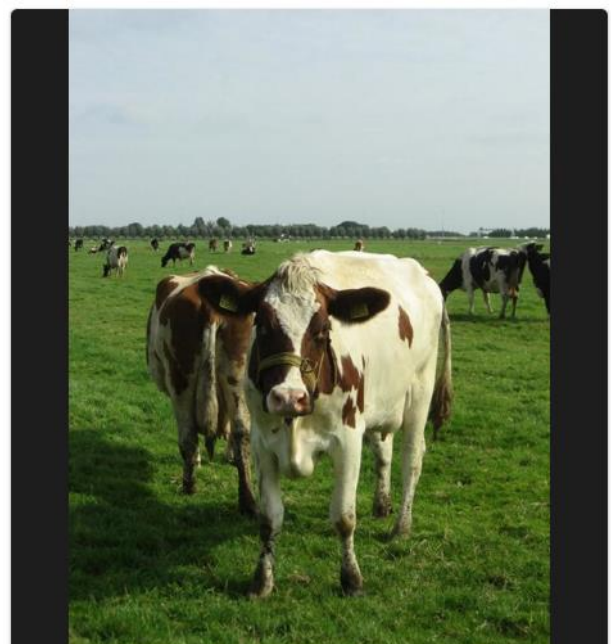
FOTO: EPPG NOTERBOOM

Charlotte Olthoff
 @Charlot_LINDA

Koeien langer in de wei. Veeel langer #telegraaf #humor

9:51 AM - 22 Oct 2013

2 RETWEETS 2 FAVORITES

Hoeve Ackerdijk
 @HoeveAckerdijk

Gisteren bezoek gehad van trouwe @AdopteereenKoe vriendin Hélène, een nieuwe koe: Aafke 335 is nu de gelukkige.

8:43 PM - 22 Sep 2013 from Midden-Delfland, The Netherlands

1 RETWEET

Koeienfilmpjes

Hoe een koe melk maakt

De koe heeft vier magen: pens, netmaag, lebmaag, en die vierde... welke was dat ook weer? Weet u hoe de koe haar eten verteerd? En hoe zij melk maakt? En hoeveel melk ze produceert? In vier minuten is uw kennis weer opgefrist met dit filmpje.

<http://youtu.be/-qTQvwsIHlg>

Koe op skûtsje

Molenkamp Anky 4 heeft een bijzondere ervaring achter de rug. Anky 4, een koe van de familie Haytema uit Koudum, stapte op een Friese skûtsje zodat Veeteeltfotograaf Harrie van Leeuwen foto's kon maken. Het eindresultaat prijkte op de cover van het augustus 2-nummer van het tijdschrift.

http://youtu.be/yEfHOAz4_ww

JIJ EN DE BOER

Boerderijberichten

Gestopt in 2013

Boerderij Bouwman uit Noordeloos. Zij gaan zich toelagen op het grootbrengen van kalveren en jongvee.

Nieuwsbrief Biesboschhoeve - 29 augustus

Beste adoptievrienden en -vriendinnen,

Deze zomer is er één om in te lijsten. Voor iedereen is het tijdens de vakantie mooi weer geweest. Onze camping is dan ook goed bezocht en nog steeds reserveren mensen om enkele nachtjes te kamperen tijdens het weekend. De Beverkeet – gebouwd door onze adoptievrienden Edward, Annelieke en Bert-Jan – is een schot in de roos. Vrijwel elk weekend, en soms ook door de week, is deze verhuurd.

Beeld: Obio

Kindervragen

De kinderen op de camping hebben soms een onverwacht andere kijk op de voor ons alledaagse dingen. “Zijn die kalfjes te koop?”, vroeg een jongetje aan onze zoon Jan, “Ze

hebben toch prijskaartjes in hun oren?" De verplichte, gele oorflappen zag hij aan voor prijskaartjes. Na het voeren van de kalfjes mogen de kinderen, als ze dat willen, proberen om een koe te melken. Jan laat zien hoe het moet en daarna mogen ze het zelf proberen. Trots dat ze zijn als het lukt om een miniem straaltje melk tevoorschijn te toveren.

Beeld: zoomfactory.nl

Koeien gaan pootjebaden

Onze Schotse Hooglanders hebben weer veel bekijks gehad, vooral als ze tot hun buik in het water stonden en dat kwam vaak voor deze zomer. Ze maken het prima. Ze brengen de dagen in hun eigen ritme, lekker relaxet door. Op tijd grazen, pootjebaden en indien nodig de schaduw onder de bomen opzoekend.

Droog blijven

Voor de kalfjes is het ook prima weer geweest. Ze lopen alweer enkele maanden buiten. Binnenkort, als de 'r' in de maand komt, gaan de jongste kalfjes weer terug in de iglohokjes. Dan worden de nachten te vochtig en daardoor het gras nat. Het is niet goed voor ze om een hele nacht in het natte gras te liggen. Ze hebben al hun energie nodig om te groeien.

We kijken terug op drukke, gezellige zomermaanden.
Groetjes van Jan & Ellie, Jan & Nancy

Nieuwsbrief Hoeve Den Heuvel – 3 september

Hallo allemaal,

Na jaren hebben we eindelijk weer eens zo'n zomer van Gerard Cox gekregen, eentje die maar nooit voorbij wil gaan, want bijzonder is het weer wel. Het is al weken gortdroog in het weiland en het gras lijkt haast achteruit te groeien. Het lukt precies om de koeien buiten

aan het eten te houden, al worden ze 's nachts binnen wel volop bijgevoerd met kuilgras en wat snijmaïs. Het droge weer zorgt er wel voor dat de koeien volop melk geven. Niet alleen bij ons, maar ook bij andere boeren. De melkfabrieken draaien op volle toeren. Waar de Nederlandse economie knerpt en krimpt, worden er hier honderden miljoenen geïnvesteerd in nieuwe melkfabrieken die de Chinezen van babymelkpoeder en de rest van Azië van melkpoeder en kaas moeten voorzien. Het lijkt me nog best spannend hoe dat gaat lopen als die nieuwe fabrieken in 2014 en 2015 gereed zijn.

Snikheet

Zoals gezegd bevat het droge weer onze koeien goed. Behalve dan in de maand juli toen het met regelmaat snikheet was. Die hitte geeft toch problemen voor de koeien. Ze eten minder, geven minder melk, maar het meest lastige is dat ze snel ziek zijn. Het meest dramatisch was wel onze oudste koe Koert. Ze moest nog een keer afkalven en stond op het punt de magische mijlpaal van een levensproductie van 100.000 litermelk te volbrengen. Helaas moest het zo zijn dat ze afkalfde op de warmste dag van het jaar om drie uur 's middags. Na aanvankelijk erg onrustig te zijn geweest, zakte ze een paar uur na de geboorte in elkaar. We hebben haar daarna niet meer in de benen kunnen krijgen, de 100.000 liter is niet gehaald en de krans met de fanfare hebben we moeten afbestellen.

Beeld: Biesboschhoeve

Met de andere koeien en kalfjes gaat het gelukkig goed. Wil je weten hoe goed? Vraag het mij, of nog beter kom de 21e langs om te komen kijken!

Hartelijke groet,
Annemieke, Gert, Bram, Anne, Liese, Peye en de dieren

Adoptieboerin in beeld: Tineke van den Berg

Droomboerderij in Almere

Tineke en Tom met hun kinderen

De Stadsboerderij van Tineke van den Berg en Tom Saat is een plek voor koeien en mensen. Gelegen in het stadslandgoed De Kemphaan in Almere staat ze letterlijk midden in de samenleving. Tineke vertelt hoe het bedrijf werkt en hoe de bewoners van Almere en omstreken, en de adoptievrienden, hierbij betrokken worden.

Tineke: “Onze boerderij is een gemengd bedrijf, we telen akkerbouwgewassen en groenten en houden koeien. Wij houden de koeien voor de mest en niet voor de melk. Onze koeien staan in dienst van de akkerbouw. De gewassen voeren we aan onze koeien en de groenten verkopen we. Het is eigenlijk een vorm van landbouw zoals deze vroeger veel voorkwam, maar dan in een modern jasje. Wij werken biologisch-dynamisch. Onze 155 moederkoeien zijn van het Italiaanse Marchigiana-ras. De koeien

krijgen kalveren die één jaar bij de moederkoe blijven. De koekalveren gaan de oudere moederkoeien vervangen, de stieren blijven tot ze slachtrijp zijn, dat is zo'n 2,5 jaar. Het vlees wordt verkocht in de boerderijwinkel.”

De Marchigiana is een Italiaans ras met een rustig karakter. Het is een typisch vleesras: flink gebouwd, met veel spieren. Ze zijn wit met een zwarte neus, zwarte randen om de ogen en een zwarte staartpluim. De kalfjes worden bruin geboren en worden na ongeveer twee maanden wit.

Ontwikkeling en verbinding

Tineke: “De boerderij is continu in ontwikkeling. We verbouwen nu veel meer verschillende gewassen dan toen we pas met de boerderij begonnen in 1996. Momenteel verbouwen we vijftien gewassen, waaronder spinaziezaad, mosterdzaad, graan en uien. Een belangrijk deel van ons bedrijf draait om de verbinding met de mensen in de stad Almere en daarbuiten. We willen graag iets betekenen voor de stad en dat moet ook wel. We moeten ons bestaansrecht verdienen, want de stad breidt uit en veel boeren worden uitgekocht. We hebben een grote groep van ongeveer veertig vrijwilligers – ik noem ze het goudenhandenteam – die bij ons veel werk verricht op het gebied van voorlichting, educatie, rondleidingen en de organisatie van het jaarlijkse oogstfeest. Ook is er een groep vrijwilligers actief in de Almeerse Weelde: een platform voor het produceren en verwerken van streekproducten.

Educatie

Tineke en Tom ontvangen 150 (!) schoolklassen per jaar, dat zijn zowel basisschoolleerlingen als leerlingen uit het voortgezet onderwijs. Vóórdat ze de stal ingaan leren de kinderen wat voor soort dier een koe is en hoe de boer en boerin met de koeien omgaan. Tineke: “We leren ze hoe ze de koeien moeten benaderen: stil, rustig en nieuwsgierig. Eenmaal in de stal proberen de kinderen antwoorden te vinden op de vragen die we ze vooraf hebben gesteld, zoals ‘Ligt de koe zomaar niets te doen?’, ‘Hoe jagen koeien vliegen weg?’ en ‘Kun je zien welk kalfje bij welke koe hoort?’ Ze leren de koeien met

ontzag te benaderen, en dat is goed, want koeien – zeker de onze, met hun grote hoorns – zijn geen knuffeldieren.”

Boerenmarkt

Elke zaterdag wordt er vanaf negen uur een boerenmarkt gehouden in de schuur van de Stadsboerderij. Daar staat Tineke met haa

kraam met rundvlees tussen de andere kraamhouders. Er is van alles te koop: brood, groenten, fruit, bloemen, kaas, kruidenierswaren en verse kip. Er is een cafeetje met koffie en appeltaart en er worden verse crêpes gebakken. “Het is elke zaterdag een feestje, we hebben de leukste boerenmarkt van Nederland”, aldus Tineke, “ En ondanks de economische crisis groeit onze markt nog steeds.”

Tineke en Tom bij hun Marchigiana koeien

Ondernemers

Op het terrein van de Stadsboerderij zijn verschillende kleine ondernemingen te vinden. In de schuur is een zorgwerkplaats gevestigd, waar een metaalbewerker jongeren het vak leert. Zij plegen ook veel van het onderhoud aan de machines van de boerderij. Tineke: “Onze schuur en boerderijkeuken bieden voldoende ruimte om andere ondernemers een plek te geven om activiteiten te ontplooiën. Naast de zorgwerkplaats bieden we faciliteiten aan een houtwerkplaats, een cateringbedrijfje en een producent van jams en chutneys.

Droombaan

Tineke’s enthousiasme werkt aanstekelijk, je wordt vanzelf vrolijk en positief wanneer je haar hoort praten. “Ons bedrijf is een gezonde onderneming en stelt ons in staat om te investeren in projecten die van maatschappelijke betekenis zijn en in overstemming met de natuur. We hebben al veel dromen kunnen verwezenlijken, en daarmee zijn we nog lang niet klaar.”

Informatie over de activiteiten op de Stadsboerderij zijn te vinden op de website <http://www.stadsboerderijalmere.nl/> en op de Facebookpagina Stadsboerderij Almere

KOE EN ONDERNEMING

Onderzoeker in beeld: dr Bram Bos

Kracht van Koeien: naar een duurzame melkveehouderij

Donderdag 10 oktober was de Dag van de Duurzaamheid. Maar wat betekent duurzaamheid voor het melkveehouderijbedrijf? Meer welzijn voor de koe, minder belasting voor het milieu, maatschappelijk verantwoord boeren en toch geld verdienen: hoe doe je dat als boer? Aan het woord is Bram Bos, onderzoeker bij Wageningen UR Livestock Research (WLR). Hij gaf onder meer vorm aan het project

Kracht van Koeien dat in opdracht van het ministerie ontwerp onderzoek deed naar verduurzaming in de melkveehouderij.

Bram: “De focus in ons onderzoek was breed, want de melkveehouderij is een complex bedrijf en duurzaamheid is een veelomvattend fenomeen. Er zijn veel knoppen om aan te draaien en dat is een voordeel, want je kunt in de melkveehouderij op verschillende manieren

de duurzaamheid vergroten. Om te beginnen hebben we gekeken naar de wensen van de koe, de boer, de burger en het milieu. Wat willen zij?”

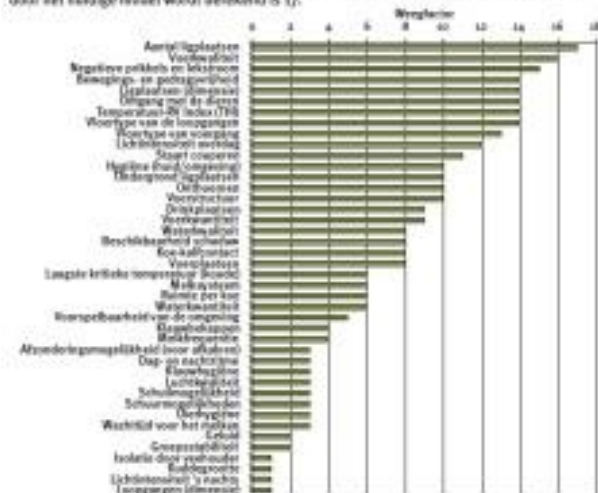
De kracht van koeien ligt in hun vermogen om van laagwaardige plantaardige producten (zoals gras) en reststromen hoogwaardig voedsel te maken.

Wat wil de koe?

Bram: “Wat de koe vooral wil is voldoende ligplekken, en bewegingsruimte op goede bodems en vloeren, tijd om te rusten en sociaal gedrag te kunnen vertonen binnen een vertrouwde kudde. Voldoende ruimte en een goede bodem zijn van groot belang. Door de behoeften van de koe beter te vervullen, verbetert niet alleen het welzijn van de koe, maar er zijn ook economische voordelen voor de boer te behalen: Gezonde koeien leven langer en hebben minder management nodig, dat is economische winst.”

Waar investeer je in als boer: meer ligplaatsen, stroevare looppaden, meer of minder licht in de stal, koeborstels? Niet alle omgevingskenmerken tellen even zwaar voor de koe. De WUR heeft het **Cowel-model** ontworpen om inzichtelijk te maken welke omgevingskenmerken de meeste welzijnswinst voor de koe opleveren.

Kenmerken van een houder(s)ysteem, inclusief weegfactor. Hoe hoger de weegfactor, hoe belangrijker het kenmerk is voor het welzijn van de koe. De hoogste weegfactor die door het huidige model wordt berekend is 17.

Het Cowel-model

Mest is waardevol

Een ander aspect van de duurzame melkveehouderij is de nutriëntenkringloop. Bram: “Je kunt mest beschouwen als een afvalproduct, maar het bevat zeer waardevolle mineralen.” Volgens het onderzoek kun je door

feces (poep) en urine te scheiden – met behulp van een technische vloer – twee meststoffen verkrijgen die op verschillende manieren kunnen worden gebruikt. Urine kan helpen om stikstofkunstmest overbodig te maken en uit de feces kan door vergisting biogas worden gewonnen, beide leveren milieuwinst op.

Omslag in denken

In het rapport Kracht van Koeien worden veel aanbevelingen gedaan, onder meer ook op het gebied van kapitaal en arbeid (zoals het delen van kapitaalgoederen) en de bodem (zoals het minimaliseren van grondbewerking en het voorkomen van verdichting van de grond). Bram: “Het toepassen van duurzame alternatieven in de veehouderij vraagt om technologische oplossingen, maar ook om een omslag in denken. Soms gaan onze adviezen in tegen de tradities. Wij bevelen bijvoorbeeld aan om grondbewerking te minimaliseren, maar ja, boeren zijn gewend om te ploegen, er zijn zelfs kampioenschappen ploegen, dat verandert niet zomaar.”

Optimisme

Desalniettemin is hij optimistisch. Bram: “Het besef dat verduurzaming nodig is, dringt steeds meer door. Er wordt naar nieuwe ideeën geluisterd. Toch hadden we op meer respons gehoopt naar aanleiding van ons rapport. Het melkveehouderijbedrijf is een complex geheel en misschien is onze visie te veelomvattend om

er direct mee aan de slag te gaan. In onze brochure [Kracht van Koeien](#) hebben we daarom vier boerderijontwerpen opgenomen. Per voorbeeld lichten we toe hoe onze aanbevelingen in de praktijk kunnen werken.”

Het Kwatrijn

De volgende logische stap was om daadwerkelijk een duurzame boerderij te bouwen en daarbij de aanbevelingen van het projectteam in de praktijk te brengen. Daartoe werd een consortium opgericht die met een gezamenlijk [ontwerp](#) kwam: Het Kwatrijn Bram: “Wij zijn zeer verheugd dat het consortium in 2013 een half miljoen euro voor

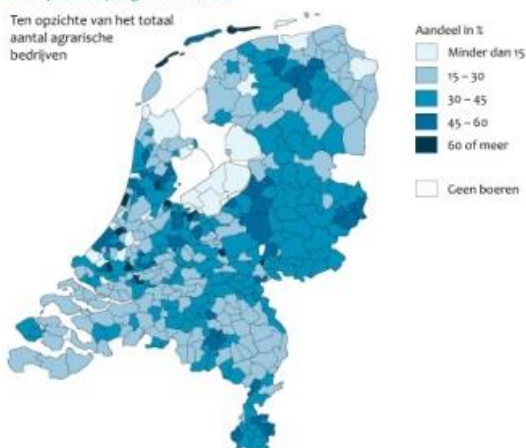
een ontwikkelingsopdracht heeft gewonnen. In 2014 zal de bouw van Het Kwatrijn - een innovatief en energieneutraal melkveebedrijf - daadwerkelijk van start gaan. Het Kwatrijn (zie ook [website](#)) wordt het bedrijf van boer Sjaak Sprangers aan de rand van de Loonse en Drunense Duinen in Noord-Brabant.”

De ontwerpbenadering van Kracht van Koeien wordt ook toegepast in het Leertraject “Het nieuwe veehouden” van LTO Nederland, WUR en Syntens. Daarin ontwerpen veehouders hun eigen duurzame veehouderij die én bijdraagt aan natuur en landschap, én het dierenwelzijn bevordert, én economisch rendabel opereert.

Trends: hobbyboeren & schaalvergroting

Hobbyboeren per gemeente, 2012

Ten opzichte van het totaal aantal agrarische bedrijven

Bron: CBS.

Afbeelding: hobbyboeren 2012 – beeld: CBS

Bron: CBS

Hobbyboeren

Volgens cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) daalde het aantal hobbyboeren in 2000-2012 met 17 procent. Boeren worden als hobbyboer beschouwd wanneer zij voor wat betreft hun inkomen niet uitsluitend afhankelijk zijn van de landbouw. Het gaat vooral om

gepensioneerden en boeren of boerinnen met nog een andere baan erbij. In Nederland zijn in 2012 ongeveer twintigduizend hobbyboeren, bijna 30 procent van alle land- en tuinbouwbedrijven. Deze bedrijven zijn goed voor slechts 1 procent van de totale economische omvang van de landbouw.

In 2012 liepen op 18.700 boerderijen bijna 1,5 miljoen koeien rond.

Schaalvergroting

Het totaal aantal land- en tuinbouwbedrijven is in de periode tussen 1 april 2011 en 1 april 2012 opnieuw gedaald, en kwam uit op 68.500. Per dag verdwenen er bijna 5 bedrijven. De boerenbedrijven worden wel steeds groter. De grote bedrijven nemen een steeds groter deel van de productie voor hun rekening. Het grootste deel van de landbouwproductie komt van 8.700 grote land- en tuinbouwbedrijven. Zij vertegenwoordigen 13 procent van de bedrijven, maar leveren bijna 60 procent van de totale standaardopbrengst. Een doorsnee bedrijf had in 2012 een standaardopbrengst van 277.000 euro, dit is 40 procent meer dan in 2000.

In 2012 werd 750 miljoen kilo kaas uitgevoerd. Dit is 45 kilo per bewoner.

Colofon

Dit is een uitgave van de Stichting Koevoet t.b.v. het project Adopteer een Koe. De Nieuwsbrief verschijnt drie tot vier keer per jaar. De inhoud is te vinden op www.adopteereenkoe.nl > NIEUWS. Daar is ook de actuele pdf-versie te downloaden, evenals die van alle voorgaande edities. Bij het uitkomen van de Nieuwsbrief worden per email een kort overzicht en de internetlink verstuurd naar ca. 900 betrokkenen.

Concept, inhoud en redactie

Elisa Kool (nieuwsbrief@adopteereenkoe.nl)

Grafisch artwork

Rianne Duijn (mail@riannevanduyn.nl)

Coördinatie en productie

Olga Schmidt (info@adopteereenkoe.nl)

Vormgeving nieuwsbrief

Frits Cramer (ledenadmin@adopteereenkoe.nl)

Adresgegevens Stichting Koevoet

Windjammer 32

2401 MR Alphen aan den Rijn

www.adopteereenkoe.nl

info@adopteereenkoe.nl